

Lapin taidetoimikunta
Vapaudentie 10
FIN 96100 Rovaniemi
p.+358400 294960
f.+358 16 310 663
www.artslap.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Kirjaamo
PL 29

Lausuntopyyntö 1.3.2012
Dnro OKM69/010/2011

Lapin taidetoimikunnan lausunto luonnoksesta laiksi Taiteen edistämiskeskuksesta

Jotta taidetoimikuntalaitos voisi nykyistä paremmin huolehtia laissa ja asetuksessa mainituista tehtävistä, sekä kehittämisestä johtuvista uusista tehtävistä, edellyttää se päätösvallan vahvistamista, laitoksen uudelleen rakenteistamista sekä henkilöstö- ja määräraharesurssien lisäämistä. Taiteen keskustoimikunnan kehittämisen luonnoksessa lakiesityksen tavoitteena on uudistaa valtion taidetoimikuntalaitoksen hallintorakennetta, lakkauttaa nykyinen taiteen keskustoimikunta sekä vahvistaa keskustoimikunnan tilalle perustettavan Taiteen edistämiskeskuksen hallinnollista asemaa ja itsenäistä päätöksentekovaltaa. Uudistuksella halutaan erottaa toisistaan varsinaiset hallintoasiat ja luottamuselimen hoidettavaan vertaisarviointiin perustuvat taiteenedistämistehtävät. Sinänsä hallinnon ja tehtävien uudelleen määrittäminen lailla selkeyttää työ- ja roolijakoa sekä päätoimisen johtajan toimi organisaatiossa on toivottava uudistus. Myös operatiivisten tehtävien siirtäminen opetus- ja kulttuuriministeriöltä perustettavalle Taiteen edistämiskeskukseksi ovat toivottava kehityssuunta.

Lapin taidetoimikunta haluaa kuitenkin painottaa, että Taiteen edistämiskeskusmallissa taidetoimikuntalaitoksen/alueellisen taidetoimikunnan autonominen asema ja sen toiminnan erityispiirteet tulee ottaa vahvasti huomioon. Taidetoimikuntalaitoksen/aluetaidetoimikuntien toiminnan vahvuus ja 40 vuoden menestyksekkään työn lähtökohdat perustuvat "arms length" -mukaisen toiminnan periaatteelle, luottamusmiesten asiantuntemukselle, läänintaiteilijoiden toiminnalle ja alueiden erilaisuuteen ja erityisasiantuntemukseen, johon toiminnan tulisi perustua jatkossakin. Tämä toiminta on lakiluonnoksen toteutuessa tässä muodossa vakavasti uhattuna. Lapin taidetoimikunnan jäsenet ovat saaneet tutustua lakiesityksen luonnokseen Taiteen edistämiskeskuksesta ja haluaa kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin:

Läänintaiteilijat/taidekoordinaattorit

Alueellisten taidetoimikuntien rooli toimialueillaan läänintaiteilijoiden ja toimikuntien hankkeiden myötä on näkyvä. Läänintaiteilijat on koettu tärkeiksi toimijoiksi taiteen ja kulttuurin kentällä. Läänintaiteilijatoiminta luotiin 70 -luvulla tärkeäksi aluetaidetoimikunnan taiteenedistämisen lisäinstrumentiksi apurahojen rinnalle ja on toiminut sellaisena siitä asti. Läänintaiteilijat ovat olleet suorassa työsuhteessa alueelliseen taidetoimikuntaan ja pääsihteerit ovat toimineet läänintaiteilijoiden lähiesimiehenä. Taidehallinnon uudistuksen yhteydessä myös alueellisen toimikunnan asiantuntemusta korostettiin. Uudistus on osaltaan edesauttanut läänintaiteilijan aseman selkiytymistä aluetaidetoimikunnan organisaatiossa. Valitettavasti uudistuksen myötä läänintaiteilijajärjestelmä romutetaan, menestyksenkäs alueellinen läänintaiteilijatyö muuttuu näkymättömäksi valtakunnalliseksi taidekoordinaattoritoiminnaksi.

Lakiluonnoksen mukaan alueelliset vertaisarviointiryhmät eivät jatkossa toimisi enää läänintaiteilijoiden/taidekoordinaattoreiden työnantajina vaan määräaikaiset työntekijät olisivat Taiteen edistämiskeskuksen/viraston työntekijöitä. Se kuka päättää taidekoordinaattoreiden työntekijöiden työsuhteiden pituuden, sijainnin ja mahdolliset taiteenalat ei esityksessä oteta kantaa. Luonnoksessa todetaan ”Eräiden valtionavustusasioiden ja muiden operatiivisten tehtävien siirtäminen Taiteen edistämiskeskukselle merkitsisi lisätyötä jossain määrin, mutta ne voitaisiin hoitaa osittain...taidekoordinaattoritehtävillä...”. Tästä voisi päätellä, että merkittävää taiteenedistämismavaraa ollaan siirtämässä hallintotoimiin. Uudistuksen taustalla tulisi olla taiteenedistämistoiminnan vahvistaminen, ei hallinnon lihottaminen. Aluetaidetoimikunnalla on alueensa paras kentän tuntemus ja tietämys, sekä kyky reagoida kentän nopeasti muuttuviin tarpeisiin ja sen vuoksi läänintaiteilijatoimet on voitu kohdentaa alueilla joustavasti ja tehokkaasti kentän tarpeisiin.

Läänintaiteilijatyövuosien siirtyminen virastolle aiheuttaa Lapin taidetoimikunnassa myös kysymyksiä siitä, mitä tapahtuu läänintaiteilijoihin sidotuille taiteenedistämismäärärahoille alueneuvostoissa? Miten taiteenedistämismäärärahojen tulosohtaus käytännössä skaalautuu nykyisiin aluebudjetteihin? Läänintaiteilija/aluekoordinaattoritoiminta on myös ainoa tapa generoida merkittävää (summiltaan isoa tai pientä, mutta merkitykseltään suurta) ulkopuolista rahoitusta aluetoiminnalle ja kansainväliseen toimintaan. Alueilla on myös olemassa kansallista ja kansainvälistä rahaa haettavana, jota voi hakea vain alueella konkreettisesti/maantieteellisesti sijaitseva ja toimiva yksikkö.

Tulevien taidekoordinaattoreiden osalta Lapin taidetoimikuntaa huolestaa mahdollinen tuleva työyhteisön puuttuminen ja lähiesimiestoimintojen haasteellisuus. Mistä käsin nämä valtakunnalliset taidekoordinaattorit toimisivat, Helsingistä? Jos alueilla on (ja tulee olla) tulevaisuudessa taidekoordinaattoreita ovatko toiminta-alueet niin laajoja, että työtä tehdään kotoa käsin, koska etäisyydet ovat laaja-alaisilla aluetoimipisteillä muuten liian suuret jolloin matkakulut kohoavat pilviin. Hajauttamisella menetetään myös tulevien aluetaidekoordinaattoreiden, nykyisten läänintaiteilijoiden keskinäisen yhteistyön tuomat hienot mahdollisuudet. Lapin taidetoimikunnan mielestä alueilla tulee säilyä päätävältä ”taidekoordinaattoreiden” toimintaan, tuettuna riittävällä määrällä aluetoimistoja. Näin voidaan huomioida riittävästi alueiden erityispiirteet.

Alueellisten vertaisarviointiryhmien nimittäminen

Luonnoksessa korostetaan aiheellisesti taidetoimikunnan jäsenen korkeatasoista taiteellista asiantuntemusta, mutta Lapin taidetoimikunta haluaa muistuttaa myös taiteenalakohtaisen- ja alueellisen kulttuurin tuntemisen merkityksestä taidetoimikuntatyöskentelyssä. Toisaalta Lapin taidetoimikunta ihmettyy luonnoksessa alueellisten vertaisarviointiryhmien nimittämiseen liittyvä kohta: ”Asiaa valmisteltaessa tulisi kiinnittää huomiota myös jäsenten ikärakenteeseen ja aikaisempaan kokemukseen vastaavasta tehtävästä. Jäsenten määräämistä ei voitaisi enää sitoa pelkästään järjestöjen ja laitosten ehdottamiin henkilöihin.” Tämän mukaan taideneuvosto voi nimetä mieleisensä alueellisen vertaisarviointiryhmän ainoastaan kuultuaan keskeisiä taiteen laitoksia ja järjestöjä vedoten ikära-

kenteeseen ja kokemukseen. Turvaako tämä menettelytapa alueellisen vertaisarviointiryhmän jäsen-
ten korkeatasoisen taiteellisen asiantuntemuksen, vai avautuuko mahdollisuus jollekin muulle nimit-
tämisperustalle? Taideneuvoston tulee nimetä jäsenet alueelliseen vertaisarviointiryhmään alueen
taiteen ja kulttuurinjärjestöjen ja laitosten ehdottamista henkilöistä. Lisäksi Lapin taidetoimikunta
toteaa, että alueellisen vertaisarviointiryhmän tulee edelleen voida valita puheenjohtaja keskuudes-
taan, toisin kuin lakiluonnoksessa esitetään.

Alueelliset toimipisteet

Luonnoksessa alueellisten taidetoimikuntien hallintorakennetta ollaan uudistamassa niin, että aluei-
den hallinto- ja valmisteluasioiden hoito koottaisiin nykyisiä aluetoimistoja suurempiin valmistelu-
ryhmiin. Valmisteluryhmien tarkoituksenmukaisuutta perustellaan muun muassa aluetoimistojen
vähäisestä hallintohenkilömäärästä johtuvasta haavoittuvaisuudella. Valmisteluryhmät vastaisivat
useamman alueellisen vertaisarviointiryhmän asioiden valmistelusta ja esittelystä sekä valtakunnalli-
sista erikoistehtävistä. Se kuinka tämä käytännössä tapahtuisi ja mitä se konkreettisesti tarkoittaisi
ja mitkä ovat tarkoituksenmukaiset hyödyt, ei ole vielä tiedossa. Lapin taidetoimikunta kokee vai-
keaksi hahmottaa järjestelyn tarkoituksena, jos ajatuksena on löytää säästöjä, ovat ne minimaalisia.
Lapin taidetoimikunta tiedostaa valtion säästöpainetta, mutta toteaa, että lakiluonnoksen mahdolli-
sittamat aluetoimistojen vähentämiset eivät tule säästöjä kerryttämään. Läänintaiteilijoita, alueen tai-
teilijoita ja asiakkaita sekä toimiston lähipalveluita ajatellen aluetoimiston olemassaolo kattavasti
alueilla ja erityisesti periferiassa nähdään oleellisena osana alueyksikön toimintaa ja palvelutarjon-
taa. Näin on myös aiemmin turvattu lailla palveluiden tasa-arvoinen saatavuus maakunnissa.

Alueellisten vertaisarviointiryhmien rooli, käsiteltävien asioiden valmistelu/päätäntä ja tuki- politiikka

Luonnoksessa alueellisia toimikuntia koskevan lakipykälän perusteluissa mainitaan, että muista kuin
vertaisarviointiin perustuvista valtionavustuksista päättäisi esimieheksi määrättävä virkamies eikä
enää taidetoimikunta. Tarkoituksena on, että näistä valtionavustuksista pyydetäisiin tarvittaessa
kuitenkin taidetoimikunnalta lausunto. Lisäksi lakiluonnoksessa esitetään seuraavaa: ”Tarkoitukse-
na on, että vertaisarviointiryhmät alueilla keskittyisivät tukemaan uraansa aloittelevia tai muuten
vastaavassa tilanteessa olevia taitelijoita, jotka päästäkseen valtakunnallisten apurahojen piiriin tar-
vitsevat erityistä tukea.” Alueilta valtionapurahoituksen piiriin pääseminen on erittäin hankalaa.
Kuinka käy maakunnissa asuvien ja työskentelevien etabloituneiden taiteilijoiden? Alueilla apurahan
myöntäminen tulisi jatkossakin perustua vertaisarviointiin hakemusten perusteella taiteilijan ikään
tai tilanteeseen katsomatta. Lapin taidetoimikunta on vakavasti huolissaan omasta luottamus-
miesasemastaan sekä roolistaan taiteen- ja kulttuurin asiantuntijana ja vertaisarvioijana, miltä poh-
jalta se on tähän asti päättänyt taiteen edistämistyöstä ja määrärahojen käyttötarkoituksesta alueel-
laan.

Mikä on jatkossa alueiden luottamusmiesten työskentelyn mielekkyys toiminnassa, jossa käytännös-
sä jaetaan vain apurahat ja palkinto? Oma alueellinen, OKM:n sekä TKT:n strategioihin ja painopis-
teisiin perustuva, alueille sovellettu toimintastrategia on ollut alueille toiminnan kulmakiviä. Näitä
painopisteitä sitten myös alueille on pyritty jalkauttamaan toimikunnasta käsin muille aluekehittäjä-
viranomaisille (maakuntasuunnitelmat, maakuntastrategiat ja toteuttamissuunnitelmat jne.).

Pelkästään apurahoilla voidaan auttaa vain vähän laajapohjaista asiakaskuntaa ja projekti/käytännön
toimin pyritään paikkaamaan aukkoja. Läänintaiteilijatoiminta ja sitä kautta projektitoiminta on
aluetoimikuntien ja sitä kautta TKT:n ainoa strategioiden ”lihaksitekijä” alueilla. Voimavarana on
nimenomaan alueiden erityispiirteiden problematiikan tuntemus ja muutoksiin herkästi reagoiminen.
Aluetaidetoimikunnalla on alueensa paras kentän tuntemus ja tietämys, sekä kyky reagoida kentän

nopeasti muuttuviin tarpeisiin. Miten jatkossa turvataan nykyisellä tavalla motivoitunut ja asiaan paneutuva luottamusmiesorgaani, joka tekee työtä käytännössä ilmaiseksi?

Alueellinen viranomaisyhteistyö

Taiteenedistämistyö aluetaidetoimikunnissa on tänä päivänä selkeästi laaja-alaisempaa kuin pelkästään apurahojen, palkintojen ja muiden vertaisarviointiin perustuvien tukien jakamista. Lapissa jo aloitettu hyvä ja laaja-alainen yhteistyö Lapin muiden aluekehittäjäviranomaisten kanssa on lakiesityksen myötä myös vaarassa.

Toisaalta harvaan sijoitetut toimipisteet katkaisevat, tai ainakin heikentävät merkittävästi, virkamiesten ja luottamusmiesten välisen vuoropuhelun ja toiminnan terävöittämisen alueilla. Nykyisessä järjestelyssä luottamusmiehet linjaavat ja tekevät toiminnan taide- ja kulttuuripoliittista strategiaa alueella (OKM:n ja TKT:n painopisteitä mukaillen) ja alueen toimiston virkamiehet toteuttavat sitä. Miten tämä toimii jatkossa?

Kansainvälinen yhteistyö

Lapin taidetoimikunta haluaa nostaa esille alueilla tehtävän menestyksekkään kansainvälisen yhteistyön. Ilmeisesti uudessa TAIKE:ssa alueillakin yhtenä tehtävänä on edelleen edistää kansainvälistä toimintaa toimialueellaan. Lapissa erityispiirre ja painopistealue on Pohjoiskalotin yhteistyö, sekä Barentsin alueen kulttuuriyhteistyö, joka on myös Opetus- ja kulttuuriministeriön erityishuomioissa. Yhtenä tavoitteena on Pohjoisen kulttuurisen ulottuvuuden sekä EU:n ja Venäjän välisen yhteistyön kulttuurinen osatoteuttaminen. Muilla alueilla on osittain samoja ja osittain eri painopisteitä. Kansainvälisen toiminnan täysipainoinen edistäminen alueilla ei onnistu pelkästään aluetaidetoimikunnan omin varoin, vaan tarvitaan ulkopuolista rahoitusta. Aluepisteiden sijainti määrittelee osittain kansallisen/ kansainvälisen apurahoituksen turvaamisen kansainvälisiin ja kansallisiin hankkeisiin (apurahaa voi hakea vain alueella konkreettisesti/maantieteellisesti sijaitseva ja toimiva yksikkö). Tämä koskee myös saamelaiskulttuuria koskevia hankerahoituksia ja erityisrahoituksia.

Yhteenveto

Lapin taidetoimikunta haluaa tuoda esille, että kysymys ei ole muutosvastarinnasta, vaan aidosta huolesta siitä, säilyykö periferiassa asuvilla mahdollisuus toimia edelleen tasa-arvoisesti taitelijana verrattuna ruuhkasuomeen. Uudistus ei lyhennä välimatkaa Helsingin ja Lapin välillä. Suuruuden ekonomia ei skaalaudu taiteeseen ja kulttuuriin eikä periferiassa toimimiseen.

Lakiesityksessä määritellään alueellisten vertaisarviointiryhmien tehtäviksi apurahojen ja palkintojen jakamisen myöntämisen alueellaan, avustukset jakaa määrätty virkamies. Luonnoksesta päällimmäiseksi jää ajatus, että vertaisarviointiin perustuvien luottamuselinten vaikutusvalta vähenee merkittävästi ja virkamiesten päätöksen teon rooli kasvaa. Uudistuksen taloudellisia vaikutuksia ei ole uudistuksen yhteydessä arvioitu tai esitetty riittäväällä tavalla.

Eikö laki taiteenedistämisestä, ainakin lain hengen, ole tarkoitus turvata kulttuuri/taidedemokratia Suomessa. Lailla tulisi turvata mahdollisuus tasa-arvoisiin edellytyksiin toimia ammattitaitelijana, harrastaa ja vastaanottaa taidetta joka puolella Suomea. Nykyisellä lailla ja asetuksella asia on turvattu. Kuinka uusi TAIKE –laki varmistaa, että samat toimintaedellytykset toteutuvat tasa-arvoisesti Suomessa? Jos esimerkiksi aluepisteet hajautuvat liian laajoille alueille, eikö riskinä ole, että alueet, joilla aluetoimipiste tulevaisuudessa sijaitsee ovat paremmat lähipalvelut taitelijoille ja vastaavasti alueilla, joilla ei ole aluepistettä tilanne on päinvastainen? Vääjäämättä tapahtuu eriar-

voistumista ja sen mukana pahimmillaan taiteilijoiden entistä enemmän keskittymistä kasvukeskukseen. Ovi tälle epätasa-arvoistavalle kehityssuunnalle jätetään uudistuksessa auki.

Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämät selvitykset taidetoimikuntalaitoksen toiminnan kehittämiseksi esittävät, että aluetoimintaa tulisi vahvistaa, samoin kansainvälisen arviointiryhmän raportissa todetaan läänintaiteilijajärjestelmän olevan toiminnan aivan ydinasioita ja esimerkki onnistuneesta taidetoimikuntalaitoksen toiminnasta. Miksi juuri nämä toiminnot joutuvat uudistuksessa ankarimman muutoksen ja saneerauksen kohteeksi?

Lapin taidetoimikunta toteaa, että Taidetoimikuntalaitoksen kehittämisen taustalla tulee olla sen alueellinen kehittäminen ja vahvistaminen. Suunta taiteen kehittämisessä tulisi olla aktiivinen taiteen edistäminen, eikä passiivinen taiteen tukeminen. Kehittämisen ja vahvistamisen pohjana tulee olla riittävä alueellinen taloudellisten resurssien lisääminen. Taidetoimikuntalaitoksen vahvuus tulevaisuudessakin on asiantunteva, monialainen, eri alueet tunteva luottamusmiesjärjestelmä sekä riittävästi resursoitu ja kattava alueellinen taiteenedistämistoiminta läänintaiteilijoihin. Nyt kiireellä valmistellut, pieneltä vaikuttavat uudistukset vaarantavat pitkällä juoksulla merkittäväällä tavalla tasa-arvoisen taiteenedistämisen Suomessa. **Lapin taidetoimikunta ei voi hyväksyä lakiluonnoksen toiminnoista seuraavaa alueellisen pitkäjänteisen ja menestyksekkään taiteenedistämistyön alasajoa. Lakiluonnos tulisi palauttaa takaisin huolellisempaa valmistelua varten.**

Rovaniemellä 13.3.2012

Lapin taidetoimikunta

Liisa Penttilä
puheenjohtaja

Tomi Aho
pääsihteeri